

Na poli ochrany kulturní krajiny

(fia) – Agrární dějiny mohou napomáhat horizontální komunikaci mezi jednotlivými odbory České akademie zemědělských věd (ČAZV). Mohou jim připomínat například významná výročí, která jsou v každém oboru lidské činnosti určitými milníky a příležitostmi k bilancování, předvádění dosažených výsledků a určování dalších směrů. „Proto vidím Odbor agrárních dějin (OAD) jako průřezový odbor ČAZV,“ míní generální ředitel Národního zemědělského muzea a předseda Odboru agrárních dějin ČAZV Ing. Zdeněk Novák, historik zahradního umění, památkář, člen Evropského panelu odborníků, předseda Rady památky Průhonický park a člen Rady památky Krajina pro chov a výcvik ceremonálních kočárových koní v Kladrubech nad Labem.

Co se vlastně skrývá pod pojmem kulturní krajina?

Kulturní krajina nebo též jen krajina je území jakýmkoli způsobem dotčené činností člověka. Na českém území se kulturní krajina nachází téměř všude – od místa, kde Labe opouští naše území až po vrchol Sněžky. Výjimkou jsou v podstatě drobná území, která zůstala na čas opuštěna a nejsou předmětem zájmu člověka, nyní zpravidla pro nejasněné vlastnické vztahy. Tam pak není vkládána dodatková energie a příroda zůstala na čas opuštěna a nejsou předmětem zájmu člověka, nyní zpravidla pro nejasněné vlastnické vztahy. Tam pak není vkládána dodatková energie a příroda zůstala na čas opuštěna a nejsou předmětem zájmu člověka, nyní zpravidla pro nejasněné vlastnické vztahy. Tam pak není vkládána dodatková energie a příroda zůstala na čas opuštěna a nejsou předmětem zájmu člověka, nyní zpravidla pro nejasněné vlastnické vztahy.

V České republice je však také mnoho historických zahrad a komponovaných krajin a památek vůbec?

České země nebyly od třicetileté války sužovány žádnou katastrofou. I během třicetileté války, jejíž bitvy se některým částem území vyhnuly, vznikly krásné stavby, zahrady a krajinné úpravy, jako například Valdštejnský palác se zahradou a valdštejnské úpravy v Jičíně a jeho okolí. Společenská změna stanovená Obnovným zřízením zemským přinesla monarchii ztráty vynikajících osobností, a to i v zemědělství (Wolf Helmhard z Hohbergu), ale pro krásu naší krajiny byla požehnáním. Rekatolizace přinesla budování nových krajinných dominant, barokní věže kostelů se staly významnými orientačními body, na které později mířily přímočaré státní silnice. Krajina byla vybavena jinde neznámým množstvím soch svatých, poklon, kapliček a božích muk. Koncentrace vlastnictví půdy umožnila majitelům panství vytvářet kom-

ponované krajinné struktury ze soustav alejí, lesních průseků mířících k letním sídlům, zámečkům, do obor a bažantnic. Naše nížiny a pahorkatiny byly úrodnější než horské oblasti monarchie či písčité půdy severního Německa či Polska, v Uhrách se díky tureckému nebezpečí krajina ošetřovala pouze utilitárně. Proto nejsou v ostatních částech někdejší monarchie, ani v jejím severním sousedství srovnatelné historické krajinné úpravy. Během druhé světové války se na našem území odehrála jediná bitva (Ostravská operace), naše města nebyla zničena tak jako Varšava, Rotterdam, Coventry či Berlín, naše zámky nebyly zničeny tak jako Petrodvorec nebo Zwinger. Přes všechny jiné útrapy se nám tak dochovalo dědictví minulosti v hojnosti jinde neznámé. Habsburská komponovaná krajina hřebčína v Kladrubech nad Labem a lichtenštejnský Lednicko-valtický areál nemají na světě obdoby, což potvrdil jejich zápis na Seznam světového dědictví UNESCO.

Jak jsou historické zahrady a kulturní krajiny chráněny?

Existuje několik kategorií ochrany – národní parky, chráněné krajinné oblasti a krajinné památkové zóny. Chráněné krajinné oblasti jsou vyhlášeny od roku 1955 (Český ráj) jako rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů s hojným zastoupením dřevin, případně s dochovanými památkami historického osídlení. Národní parky jsou rozsáhlá území, jedinečná v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam. Nejstarší je Krkonošský národní park (1963). Historické zahrady byly chráněny od roku 1956 zákonem o státní ochraně přírody a jako kulturní

■ Otázky pro ...

... Ing. Zdeněk Novák, generálního ředitele Národního zemědělského muzea a předsedu Odboru agrárních dějin ČAZV

památky od roku 1958 zákonem o kulturních památkách. V současném Rakousku jsou jako památky chráněny historické zahrady až od roku 1999. Proto se jich tam v dobrém stavu dochovalo tak málo. Historických zahrad je u nás asi 1200, od obrovských, jako je park zámku Konošovice (asi 380 ha), až po rodinnou zahradu vily Tugendhat v Brně. Specifickou kategorií, zatím bohužel málo známou, jsou krajinné památkové zóny, které jsou chráněny jako doklady tvůrčích schopností člověka nebo jako svědectví historických událostí. Je jich 26 a patří mezi ně jak zmíněný komponovaný Lednicko-valtický areál, tak například bojiště bitvy u Slavkova. Chráněné kulturní krajiny a historické zahrady jsou doklady, které vedle psaných dokumentů poskytují informace o dějinách našeho území. Svou vypovídací hodnotu neztratily ani v dobách, kdy psaná historie jejich hodnoty neprezentovala nebo dokonce popírala. Kdo umí v kulturní krajině nebo v historické zahradě číst, zjistí spoustu informací o minulosti a o lidech, kteří tu byli před námi.

Jsou u nás nějaké specifické přístupy k tvorbě zahrad a krajin?

Díky výzkumům, které jsem mohl se svými spolupracovníky provádět, jsme objevili, že u nás na počátku 19. století vznikl zcela specifický způsob tvorby za-

hradního prostoru, a to bez uměleckých děl a drobné zahradní architektury. Italskou, francouzskou, italizující nebo čínskou zahradu si bez nich neumíme představit. Anglická a anglo-čínská zahrada je sice ještě používána – Chiswick, Stowe, Castle Howard, Schwetzingen, Wörlitz, Podzámecká zahrada v Kroměříži a řada jiných, (německá) přírodně krajinná zahrada se jich (nerada) vzdává, což ilustruje příběh tvorby knížete Pücklera-Muskau v Muskau a Branitz. Maliřsko-krajinná zahrada s nimi cíleně nepočítá. Dobře to ilustruje příběh sousoší Tří Grácií. Kníže Alois I. z Lichtenštejna je nechal vytesat pro svou francouzskou zahradu v Lednici, jeho bratr, Jan I. z Lichtenštejna, je však nakonec (po krátké epizodě na ostrově v Růžovém rybníku) „vystěhoval“ do krajiny a postavil k němu krásnou palladiánskou stavbu inspirovanou Chambersovým Augustíným divadlem v Kew. „Vystěhoval“ do okolní krajiny nejen toto sousoší, ale i celou řadu drobných staveb, které v lednické zahradě nechal odstranit a místo nich postavil „náhrady“ v mnohem větším měřítku, například místo imitace ruin vítězného oblouku nechal postavit Chrám Diany, čili Rendezvous, v podobě vítězného oblouku, srovnatelného s novodobými vítěznými oblouky v Paříži, Miláně či Barceloně, místo Chrámu Slunce chrám Apollonův atd. Díky tomu zbyl zahradu Chambersovského anglo-čínského stavebního programu a „donutil“ své zahradní architekty, aby přišli s novými myšlenkami. Bernard Petri, Philipp Prohaska a další zahradní architekti tak založili krásu lednické zahrady jen na geniální kombinaci vegetačních prvků a vodních ploch, krásu, která nepotřebovala sochy, malby či drobnou architekturu. Lednický způsob tvorby se rozvíjel od napoleonských válek až do první světové války, za svůj jej vzal a dále rozvíjel například Ernst hrabě Silva-Tarouca v Průhonici, a méně obratněji jeho bratr Franz Joseph II. Silva-Ta-

rouca v Čechách pod Kosířem, dále zahradník nejvyššího stolby knížete Ferdinanda Kinského v Moravském Krumlově a v parku Mošnice v Kladrubech nad Labem. Ernst hrabě Silva-Tarouca navíc popsal i principy této tvorby a kombinace dřevin (rostlin), jejichž účelem byla koncentrovaná krása a nazval je „pflanzengeographischen Szenerien“. Pro rozlišení od kompozic přírodně krajinných zahrad je tak nazýváme maliřsko-krajinnými kompozicemi. V Lednici se tato tvorba dodnes vyučuje na Zahradnické fakultě Mendelovy univerzity.

Čemu se dále chcete v této oblasti věnovat?

Chceme pokračovat v hledání dalších příkladů tohoto jedinečného umění, o kterém se ve světě neví. Proto je chceme propagovat, a zachránit tak zbývající příklady.

Souvisí spolu kulturní a zemědělská krajina?

Zemědělská krajina je přirozeně krajinou kulturní, podle členění UNESCO jde o krajinu organicky vyvinutou na základě sociálních, ekonomických, administrativních nebo náboženských požadavků v konkrétním přírodním prostředí a stále tak využívanou. Protože tento typ krajiny pokrývá celý zemědělský využívaný povrch planety, jsou jako jeho zástupci chráněny jen části svým způsobem výjimečné, například terasová rýžová pole na Jávě nebo vinohrady v Tokaji. Nebýt zemědělství, které v Národním zemědělském muzeu označujeme jako největší objev lidstva, kulturní krajina a její kategorie by vůbec neexistovaly, snad s výjimkou krajiny národního parku Tongariro na Novém Zélandu. Tam je krajina lidskou činností nedotčená, ale místní Maori věří, že v ní přebývá duše zemřelých předků. Takových hájených částí lesa bylo u nás před příchodem zemědělství mnoho, ale jak zemědělství postupovalo, les mýtilo a měnilo na pole, zůstaly z nich v zemědělské krajině jen háje. Tak nám as-

poň v jazyce zůstala stopa po vztahu ke krajině, který se na Novém Zélandu dochoval.

Jakou úlohu v poznávání kulturní a zemědělské krajiny, zahrad a polí má nově vzniklý Odbor agrárních dějin ČAZV?

Nejmladší odbor ČAZV tvoří z velké části odborníci zabývající se dějinami kulturní krajiny, včetně navazujících oborů, které v krajině i mimo ni působí, jako jsou dějiny venkovských řemesel, slechtitelství, picinářství, chovatelsví, lesnictví, zahradnictví, rybníkářství a dějiny zpracovatelských odvětví. Díky tomu, že náš odbor shromáždil velkou skupinu mladých odborníků schopných využívat dnešní technologické a technické možnosti, mohl by pomoci odstranit určitý paradox. Všimněte si, jak jsou propracovány dějiny umění. V každém knihkupectví zabírají knihy o dějinách umění řadu polic. A dějiny zemědělství? Copak jsou méně významné? Copak v zemědělství neprobíhaly a neprobíhají změny? A jak jsou důležité? Zakladatel zemědělské osvěty, Antonín Švehla, viděl tento paradox už v době, kdy zakládal spolek České zemědělské museum se sídlem v Praze, a kdy v zemědělství sice pracovalo 90 procent obyvatel monarchie, ale jeho dějiny znal málokdo.

Jaké vidíte jako předseda OAD hlavní cíle odboru do budoucna?

Vloni jsme si připomněli 25 let od zápisu naší první kulturní krajiny – Lednicko-valtického areálu – na Seznam světového dědictví. Letos nás čeká 200. výročí narození Gregora Johanna Mendela, jehož objevy genetických zákonů dodnes ovlivňují jak zemědělskou prvovýrobu, tak zpracovatelský průmysl. Proto bych rád, aby se odbor plně zapojil do prezentace výsledků Národního programu konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství. Pak nás čeká výročí Českomoravské myslivecké jednoty, naší akademie, a řada dalších akcí. ■

Zatím jsou obsazené dva posty ředitelů

(fia) – Dva ze čtyř postů v top managementu Lesů ČR jsou od 1. dubna obsazené. Správním ředitelem byl na základě výsledků výběrového řízení, kterého se zúčastnilo 29 uchazečů, jmenován Igor Kalix, obchodním ředitelem Radovan Srba. Informovala o tom tisková mluvčí státního podniku Eva Jouklová.

Správní ředitel Igor Kalix spojil svůj profesní život s Kyjovem – jako tajemník městského úřadu, vedoucí technických služeb nebo ředitel tamější nemocnice. Obchodní ředitel Radovan Srba působil v soukromé společnosti ja-

ko vedoucí projektu spojeného s plánováním těžby a prodejem dřeva. Věnoval se i poradenství v lesnictví. V podniku působil na stejných pozicích v letech 2014 až 2018. „Dva zbývající ředitelé jmenuji, až to bude možné s ohledem na jejich stávající pracovní závazky,“ řekl Jiří Groda pověřený vedením podniku od 23. prosince 2021.

Ekonomický úsek tedy zatím povede Jaroslav Peštuka, vedoucí odboru daní a účetnictví. Ředitelem lesního a vodního hospodářství byl pověřen Ivan Klik, lesní správce ze západočeského Stříbra, který v podniku dříve

působil jako jeden z krajských ředitelů.

Generální ředitel Lesů ČR by měl být vybrán v opakovaném výběrovém řízení, do něhož se zapojí i personální agentura. V prvním řízení, které trvalo od prosince do konce února, ministr zemědělství Zdeněk Nekula nikoho nevybral. Nekula řekl, že při výběru generálního ředitele LČR nechce být pod žádným tlakem a chce situaci zklidnit. „Do léta už budeme vědět, jaké jsou podmínky a jak to bude probíhat,“ řekl ministr bez uvedení přesnějšího data vypsání řízení. Vzorem pro výběrové řízení by

podle něj mělo být řízení na ředitele Budějovického Budvaru z roku 2017. Tehdy byl ministrem zemědělství Jurečka a s výběrem pomáhala soukromá agentura Constellation. V komisi byli bývalý ředitel Budvaru Jiří Boček, bývalý viceguvernér České národní banky Pavel Kysilka, rektor Vysoké školy chemicko-technologické v Praze Karel Melzoch, šéf Exportní garanční a pojišťovací společnosti Jan Procházka a ministerský náměstek pro sekci ekonomiky a výpočetních technologií Zdeněk Adamec. Z Nekulova vyjádření vyplynulo, že nový generální ředitel

Lesů ČR nebude jmenován dřív, než Groda spolu s ředitelem Vojenských lesů a statků (VLS) vrátí do výchozího stavu směnu lesů mezi LČR a VLS. „Rád bych, aby pan Groda tento úkol dotáhl do konce. Je pro mě zásadní, aby se nepředávaly úkoly a nepřepřahalo se v této situaci,“ řekl Nekula. Neměla by se však podle něj opakovat situace z let 2012 až 2014, kdy podnik 16 měsíců z pověření řídil ekonomický ředitel Michal Gaube.

Směnu práv k hospodaření k lesům, kterou schválila bývalá vláda Andreje Babiše loni v červnu s platností od 1. ledna, noví minis-

tři zrušili. Nekula a ministryně obrany Jana Černochová směnu odmítli kvůli provoznímu a obranným důvodům. Směna se měla týkat asi 74 000 hektarů lesů.

U zrušení výběrového řízení zájem o místo šéfa LČR projevilo pět uchazečů. Výběrová komise po jednání se všemi zájemci doporučila dva kandidáty. Jejich jména resort nesdělil. Server Seznam Zprávy uvedl, že by mohlo jít o někdejšího generálního ředitele Lesů ČR Daniela Szóráda a současného ředitele odboru hospodářské úpravy a ochrany lesů Ministerstva zemědělství Václava Lidického. ■